

verum Concilium, et similes; et has non oportuit cognosci ab Apostolis explicite, sed tantum in universali, quia non erat necessarium illis revelari omnia futura. Et fortasse hoc modo in die Pentecostes non fuerunt edocti explicite de omnibus mysteriis fidei, quoad particulares circumstantias eorum, ut de modo vocationis Gentium, et de cessatione legalium, ut plane colligitur ex Actorum 10 et 15; et sic etiam Joannes, in Apocalypsi, multa intellexit de futuris, quæ aliis revelata non fuere, et fortasse multa ex illis non intelligentur certo et explicite, donec impleantur. Ita ergo potest Ecclesia in his rebus cognoscendis proficere, etiam cum certitudine fidei, interveniente Ecclesiæ definitione, quæ propter assistentiam Spiritus Sancti vim habet revelationis, seu infallibiliter applicat revelationem universalem ad particulare objectum. Et hæc sufficiunt de objecto materiali; nam alia quæ hic tractari possent de propositionibus mediate tantum, vel traditis, et non scriptis, pendent ex dicendis de objecto formali, et de regulis fidei, et ibi tractabuntur.

DISPUTATIO III.

DE OBJECTO FORMALI FIDEI; ET QUOMODO AD ILLUD FIAT ULTIMA FIDEI RESOLUTIO.

Objectum formale duplex. — *Primus modus objecti formalis apud Capreolum.* — Duplex solet distingui objectum formale in potentiis vel habitibus, præsertim cognoscitivis, scilicet, *in esse rei*, et *in esse cognoscibilis*, ut tradit Cajetanus, 1 p., quæst. 1, art. 3; et ante illum Capreolus, quæst. 4 Prolog., art. 1, ubi distinctionem hanc colligit ex variis locis D. Thomæ; et applicando illam ad nostram materiam, aliquid de ea dicemus in sectione 2. Ratio ergo formalis objecti *in esse rei*, est ratio principaliter cognita; unde vocari solet *objectum quod*, seu *terminaticum*. Ratio autem formalis *in esse cognoscibilis*, est ratio seu medium cognoscendi, et ideo vocatur *objectum quo*. Unde fit ut, comparando illas duas rationes inter se, illa quæ pertinet ad *esse rei*, in objecto materiali comprehendatur; quare de illa hic non tractamus, nam in præcedenti disputatione explicata est. Agimus ergo de ratione formali *motiva*, quæ solet etiam vocari *ratio sub qua*. Addit vero Capreolus tertiam rationem objecti, quam ipse vocat concomitantem, in 3, dist. 25, art. 3, ad 4; sed non oportet membra multiplicare,

quæ obscuritatem et confusionem parturiunt; nam ut ipsemet explicat, illa ratio concomitans nihil aliud est quam denominatio objecti materialis a formali, ut in præsentem materia est *ratio credibilis*. Quapropter non distinguuntur illa duo, nisi tanquam abstractum et concretum, ideoque eadem est utriusque consideratio. Magis distingui possent in objecto formali fidei, *Deus ipse revelans*, et *ejus revelatio*, quia revera illa duo distincta sunt, cum revelatio sit actio Dei ad extra; verumtamen, si attente considerentur, illa duo se habent tanquam forma, et informatio seu unio, et ideo unam rationem formalem objecti constituunt, sicque sub una ratione utramque considerabimus; oportebit tamen utriusque conditiones explicare.

SECTIO I.

Utrum Deus, seu Dei auctoritas, vel potius humana ratio sit objectum formale fidei.

1. *Error hæreticorum in hac questione.* — *Fundamentum erroris.* — *Confirmatur ex ratione.* — *Secundo.* — In hoc principio oportet ante omnia refutare errorem quorundam, qui dixerunt nihil esse credendum, nisi quod humana ratione intelligitur ac persuadetur. Ita Manichæos sensisse indicat Augustinus, lib. de Utilit. credendi, cap. 4; dicit enim illos docuisse, superstitiosum esse fidem ante rationem imperare, quasi nihil credendum sit, nisi quod ratio suaserit. Eundem errorem tribuit Abailardo Bernardus epist. 190 ad Innocentium; ille enim primum etiam fundamentum credendi in ratione constituebat; unde cum illud sit objectum formale fidei, in quo per se ac principaliter fundatur assensus fidei, ut videbimus, merito dicere possumus hos hæreticos constituisse objectum formale fidei, non in Deo, sed in humana ratione. Fundabatur Abailardus, ut Bernardus refert, in illo Eccl. 19: *Qui cito credit, levis est corde*; nam *cito credere*, dicebat esse adhibere fidem ante rationem; nam, qui ita credit, periculo errandi se exponit, et ideo admonet Joannes, 1 epist., cap. 4: *Probate spiritus, an ex Deo sint*; et Paulus, 1 ad Thessal. 5: *Omnia probate, quod bonum est tenete*; probatio autem hæc non fit nisi per lumen rationis, quia si dicatur fieri per revelationem, illa erat probanda; unde cum in revelationibus non procedatur in infinitum, nec perveniatur ad revelationem claram,

oportet sistere in lumine rationis, tanquam in regula credendorum; et hoc est esse objectum formale; atque hæc est præcipua ratio hujus erroris. Et confirmatur, quia nisi per rationem credendum sit, poterunt etiam credi quæ sunt contra rationem, et ita poterunt excusari infideles, etiamsi absurdissima credant, et rationi contraria, dicentes se credere Deo, contempta ratione sua; hoc autem absurdissimum est, ut constat. Denique videbatur his hæreticis impossibile, credere sine ratione ostendente veritatem; quia credere, est assentiri; non potest autem intellectus assentiri, nisi cognoscat ac percipiat connexionem prædicati cum subjecto (alias posset credere astra esse paria suo arbitratu); illud autem sine ratione non fit.

2. *Contra hunc errorem notatur quadruplex modus necessariæ intelligentiæ rei ut credi possit.* — *Primus modus.* — *Secundus.* — *Tertius.* — *Quartus.* — Ad impugnandum hunc errorem, et fundandam veritatem, oportet advertere quatuor modis posse intelligi rationem et intelligentiam rei creditæ esse necessariam ad credendum. Primo, quia oportet prius percipere id quod proponitur ad credendum, et intelligere, saltem conceptu apprehensivo, quid sit id quod asseritur seu proponitur; et in hoc sensu clarum est intelligentiam et rationem necessariam ad hanc apprehensionem, esse etiam necessariam ad fidem; quomodo dixit Augustinus (Psalmo 118, circa illa verba: *Da mihi intellectum*): *Nisi aliquid intelligatur, nemo potest credere in Deum*; hæc autem intelligentia non potest pertinere ad objectum formale fidei; quia apprehensio non est ratio assentiendi, ut per se constat, sed est una ex conditionibus necessariis. Secundo, potest concurrere ratio, ut ostendens esse prudenter credibile id, quod proponitur, et ad hoc sufficienter proponi; et sic etiam concursus rationis necessarius est, et illum persuadet sententia illa Sapientis: *Qui cito credit, levis est corde*, quia prudentis est considerare prius quid credat. Verumtamen hoc etiam non spectat ad objectum formale fidei, sed est conditio prævia, de qua post disputationem præsentem late dicturi sumus. Tertio, potest esse necessaria ratio, ut ostendat non esse impossibilia, nec rectæ rationi contraria, ea quæ credenda proponuntur, sive hoc fiat positive probando illas res esse possibles, sive tantum negative, ostendendo non probari impossibiles, quod fieri solet solvendo rationes,

potius quam oppositum convincendo. Et hoc munus rationis circa res fidei, etiam est verum et necessarium, saltem in hominibus doctis; quia quæ credenda sunt non possunt esse contra rationem, licet supra illam sint. Tamen hoc etiam non pertinet ad objectum formale, sed ad condiciones prævias ad credendum; imo continetur sub præcedente, non enim potest objectum prudenter judicari credibile, nisi judicetur non impossibile, vel saltem non probari impossibile, ac subinde nec esse contra rationem. Quarto igitur modo potest postulari ratio ad credendum, tanquam ostendens veritatem credendam, et tanquam proprium fundamentum at per se ipsius assensus; et in hoc sensu locuti sunt dicti hæretici, ut citati Patres significant et impugnant.

3. *Prima assertio, partim de fide, partim Theologica.* — *Probatur primo ex Scriptura.* — Dico ergo primo: humana ratio non est fundamentum in quo per se nititur fides Christiana, et ita non potest esse objectum formale fidei. Hæc assertio est de fide quoad priorem partem; quoad posteriorem vero est Theologica et certa. Probatur primo ex Paulo, 1 ad Cor. 2, dicente: *Prædicatio nostra non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*; per quæ verba, et per totum illud caput, satis expresse impugnat Paulus dictum errorem. Et ideo dicebat, 2 ad Cor. 10, oportere *captivare intellectum in obsequium Christi*; quæ autem esset captivitas intellectus, si illa tantum crederet, quæ per rationem vera esse cognosceret? Præterea, Matt. 21, Christus dixit Petro: *Caro et sanguis non revelavit tibi*, per carnem et sanguinem intelligens naturam et vires ejus, et ideo addidit: *Sed Pater meus, qui in cælis est*; et sic etiam dixit, Matth. 10: *Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis*; et Joan. 3: *Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo si dixerero cælestia, creditis?* Unde Joan. 1 dicitur: *Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.*

4. *Secundo probatur ex Patribus.* — Secundo principaliter probatur ex Patribus, qui ubique docent in fide non requiri, imo nec intervenire scientiam, sed potius ignorantiam, non quia fides non præbeat aliquam rei cognitionem, sed quia non ostendit res creditas, quoad earum veritatem, per rationem. Sic dixit Augustinus, serm. 1 de

Trinitat. : *Fidelis sum, credo quod nescio*; et sermone 20. de Verbis Apostoli : *Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia*; et tract. 40 in Joann., ponderans illud Isai. 7: *Nisi credideritis, non intelligetis*, inquit : *Credimus ut cognoscamus; non cognoscimus ut credamus*; et l. 50 Homiliarum, in 32, inquit : *Arcana regni Dei prius quærunt, ut fiant intelligentes*. Præterea Dionysius, in capite septimo de Divin. nomin. : *Fides, inquit, est stabilis credentium sedes, et simplex veritatis notio impersuasibili veritate certa*; vocat *impersuasibilem*, quia ratione probari non potest; unde etiam dixit Damascen., l. 4, cap. 12 : *Fides est assensus ab omni curiositate dissitus*; vel, ut ait ibi Clichtov., *est incrustabilis consensus*, quia non datur per rationis inquisitionem; sic etiam Basilius, homil. in Psal. 119, dicit fidem non inniti geometricis probationibus, *sed animis nostris*, inquit, *se insinuat efficaci operatione Spiritus Sancti*; unde infra dicit, fidem esse assensum nulla prævia inquisitione nitentem; facit etiam illud Gregorius, homil. 26 in Evangel.: *Fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum*; quod etiam habetur inter opera Cypriani, lib. de Cardinal. Christi operibus, capite de Christi Nativ. Sic etiam Nazianzenus, orat. 34, alias 2, de Theologia, fidem rationi opponit, dicens : *Fidem potius quam rationem sequamur*; et Hilarius, 8 de Trinit., ante medium, inquit : *Maximum fidei meritum est sperare quod nesciat*. Denique Irenæus, lib. 2, cap. 45 : *Melius est credere Deo, neque aliud inquirere ad scientiam, nisi Jesum filium Dei, quam per questionum subtilitates in impietatem cadere*. Et plura de hoc videri possunt in Cyrillo Alexandrino, libr. 1 contra Julianum; et Hieronymo, Jonæ cap. 3; et Chrysostomo, hom. 2 et 8 ad Roman.

5. *Probatur tertio ex ratione.* — Tertio, probatur ratione, quia præcipua mysteria, quæ fide credimus, talia sunt, ut ratione naturali cognosci non possint, sicut de mysterio Trinitatis, Incarnationis et Eucharistiæ in suis locis ostensum est, l. 1 de Trin., cap. 11; de Incarn., disp. 3, sect. 1; de Sacram., disput. 48, sect. 3, et est per se evidens, quia nulla sunt naturalia principia, neque effectus Dei naturaliter cognoscibiles, per quos ratione possimus aliquod ex his mysteriis ostendere; ergo non potest ratio naturalis esse in nobis principale fundamentum credendi hæc mysteria. Et confirmatur: nam vel illa ra-

tio, quæ fundaret fidem, esset evidens, vel tantum probabilis: neutrum dici potest; ergo. Probatur prior pars minoris, quia evidentia convincit intellectum, et necessitat ad assensum, ut ex Philosophia constat; fides autem non necessitat, sed voluntarie suscipitur, ut infra videbimus; unde etiam negari potest pro arbitrii libertate, ut in hæreticis experimur; ergo assensus fidei non fundatur in evidenti ratione ostendente veritatem, et infra ostendemus non fundari etiam in revelatione evidente. Altera vero pars probatur, quia alias fides tantum esset quædam opinio, quod (ut scribit Bernardus, Epist. 490, ante medium) videtur sensisse Abailardus, vocans fidem æstimationem, quasi ex opinione pendeat, non certa veritate subsistat; alioqui posset quilibet formidare, et dubitare de veritate fidei, sicut formidamus et dubitamus de his, quæ per solam rationem probabilem tenentur. Non ergo fundatur fides in ratione, sed (ut inquit Petrus, 2 Canon., capit. 1) *habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, etc.*

6. *Secunda assertio bipartita.* — *Ostenditur prior pars assertionis ex Scriptura.* — Dico secundo: Deus ipse, quem credimus, est etiam prima ratio credendi, atque adeo objectum formale fidei. In hac assertionem conveniunt Theologi, D. Thomas, hic, art. 1, et 1 part., q. 1, art. 3 et 7; et reliqui in Prolog. sent., et in 3, dist. 24; Altisiodor., statim in principio Summæ, in Proëmio; et Alens., 3 p., q. 68. Et quoad substantiam, seu fundamentum assertionis, est clara doctrina fidei; nam Scriptura sæpe docet, veram fidem, ad salutem necessariam, ipsi Deo inniti; sic dicitur Gen. 15 : *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, quod dicit Paulus, ad Rom. 4, scriptum esse propter nos, quia fidem illam, et credendi modum imitari debemus, ut justificemur, et ita de seipso dicit idem Paulus, 2 ad Timoth. 1 : *Scio cui credidi, et certus sum*; et ad Thess., epist. 1, c. 2 : *Acceptistis illud, non ut verbum hominum, sed ut vere est verbum Dei*; et sic etiam Joan. prima epist., cap. 5 : *Qui credit Filium Dei, habet testimonium Dei in se*; et similia sunt frequentia in Scriptura; et ideo merito dixit Ambrosius, lib. de Abraham, cap. 3, et l. 2 Epistolarum, epistol. 12 ad Valentinianum : *Cæli mysterium doceat me Deus ipse, qui credidit, non homo, qui seipsum ignoravit. Cui magis de Deo, quam Deo credam?* et Augustinus, de Spirit. et litt., cap. 32 : *Non dubium*

est illam fidem ab Apostolo commendari, qua creditur Deo. Ratione etiam facile ostendi potest; nam imprimis de ratione fidei in communi est, ut nitatur in testimonio dicentis, quia in hoc distinguitur a scientia, et ab opinione proprie sumpta; ergo hoc etiam convenit nostræ fidei, et necessario sequitur ex præcedenti assertionem, quia cum non nitatur ratione, necesse est ut in testimonio fundetur. Hoc autem testimonium, in quo fundatur fides Christiana, non est humanum, ut expresse docuit Paulus, in citato loco, ad 1 Corinth. 2, atque etiam Christus, cum dixit : *Caro et sanguis non revelavit tibi*. Neque etiam esse potest testimonium angelicum, tum quia ipsimet Angeli indigerunt fide fundata in altiori testimonio, et ejusdem rationis est nostra fides; tum etiam quia testimonium Angelicum, secundum se spectatum, fallibile est, sicut testimonium humanum, et ita mali Angeli sæpe homines decipiunt. Quod si boni Angeli loquantur ut ministri Dei, sic Deus est qui principaliter testificatur; ergo solum relinquunt testimonium divinum, quod sit proprium fidei fundamentum, juxta illud Joan. 1 : *Deum nemo vidit unquam; Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*; et illud ad Galat. 1 : *Non secundum hominem, sed secundum revelationem Jesu Christi*; imo Christus ipse, in quantum homo, totum hoc refert ad Patrem, dicens, Joann. 12 : *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me*. Est ergo Deus ipse nostræ credulitatis ac fidei fundamentum.

7. *Ostenditur posterior assertionis pars.* — Ex hoc autem principio facile ac manifeste concluditur altera pars assertionis, scilicet, Deum esse objectum formale nostræ fidei, quia in omni habitu intellectus, vel scientia, objectum formale est illud quod illuminat objectum, et est medium seu ratio assentiendi illi; sed Deus hoc modo est ratio credendi per fidem infusam; ergo est ejus objectum formale. Minor probata est; major autem constat ex principiis Metaphysicæ, et potest inductione ostendi in fide humana, cujus formale objectum est testimonium humanum, quia illud est ratio credendi per talem fidem; similiter scientiæ habent objecta formalia ex mediis assentiendi: et ratio est, quia intellectus tendit in veritatem sui objecti; ergo id, quod ostendit veritatem in objecto, est formale objectum cognitionis, seu assensus. Atque hoc magis explicabitur et confirmabitur ex duabus sectionibus sequentibus.

8. *Ad fundamentum erroris in num. 1.* — *Ad primam confirmationem ex ratione, ibid.* — *Ad secundam.* — Ad fundamenta hæreticorum solutio patet ex dictis. Ad illud Sapientis : *Qui cito credit, levis est corde*, Bernardus respondet, Sapientem loqui de fide humana, quæ, cum nitatur homini, qui facile potest decipere, non est cito adhibenda, et sine dubio est sensus litteralis; nam Sapiens loquitur de his qui facile credunt detrahentibus de aliis. Addere vero possumus, etiam illud esse verum, sano modo intellectum, in fide divina; non enim cito est credendum dicentes se habere revelationem divinam; sed oportet expectare prudenter an fides vel revelatio sufficienter proponatur, ut infra videbimus, disput. 4, sect. 2; et qui hoc modo credit, non cito credit. Imo discipuli, qui non ita crediderunt, ut stulti et tardi corde reprehenduntur, et Zacharias punitus est, quia non credidit facta sufficienti revelatione. Atque hoc modo intelliguntur alia testimonia : *Quod spiritus probandi sint*, sicut Beatissima Virgo cogitabat qualis esset illa salutatio, et tamen nec nimis cito, nec tarde credidit, sed quando oportuit, et ideo fides ejus commendatur : *Beata, quæ credidisti*; et non credidit propter rationem, sed propter testimonium sibi propositum, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Ad rationem primam respondetur, ad credendum necessariam esse aliquam intelligentiam objecti, non prout in se est, sed prout proponitur et offertur ad credendum. Neque est impossibile assentiri veritati, quæ per rationem non ostenditur; nam satis est quod in testimonio dicentis ostendatur. Imo Augustinus, dicto libro de Utilitate credendi, c. 12 et seq., ostendit sine hoc genere cognitionis et assensus, non posse homines gubernari, neque in humana societate vivere, quia præcipua pars humanarum actionum in aliqua fide fundatur; non enim esset amicitia, vel quivis humanus contractus, nisi unus alteri crederet, et sic de aliis.

SECTIO II.

Utrum Deus, quatenus revelatione sua constituit objectum credibile, sit objectum formale fidei?

1. *Prima ratio dubitandi.* — *Secunda ratio.* — *Tertia ratio ex triplici similitudine.* — Ratio dubitandi esse potest, primo, quia objectum formale debet esse aliquid reale et intrin-

secum, existens in objecto cognoscendo; sed Deus, ut revelans, non ponit in objecto credibili aliquid reale, sed tantum extrinsecam denominationem; ergo, ut sic, non potest esse objectum formale, alias tale objectum consisteret in relatione rationis, quia illa denominatio nihil aliud ponit in objecto. Secundo, objectum constituitur in esse credibilis per ipsummet habitum fidei, quatenus relatum ad objectum credendi; ergo fides non terminatur ad illud objectum, ut credibile est, seu sub ratione credibilis; ergo objectum formale fidei non est credibile, ut credibile; ergo neque est Deus, ut revelans et constituens objectum credibile. Primum antecedens sumitur a simili ex Aristotele, 5 Metaph., cap. 13, dicente objectum esse scibile, quatenus scientia refertur ad ipsum; est enim ex relativis non mutuis, quæ talia denominantur per habitum aliorum ad ipsa; ergo idem est cum proportione in objecto credibili, et fide. Prima vero consequentia probatur ex Aristotele, ibidem, quia alias committeretur circulus, et idem a seipso constitui diceretur; nam scientia constituitur per habitum ad suum objectum formale; ergo si hoc objectum est ipsum scibile, quatenus scibile est, objectum formale scientiæ constitueretur per ipsammet scientiam, quia per illam constituitur objectum scibile, ut dictum est. Item est hoc impossibile, quia objectum est prius, et præsupponitur ad scientiam; sed ut est scibile non est prius, cum sit tale per habitum scientiæ ad ipsum; ergo ut sic non potest esse objectum formale; ergo idem est cum proportione de credibili, ut credibile est. Tertio, ita se habet revelatio Dei ad objectum credibile, sicut lumen intelligentis ad objecta cognoscibilia naturaliter; sed non propter hanc causam lumen intellectus agentis est objectum formale omnium cognitionum intellectualium; alias omnes scientiæ, imo omnes intellectiones naturales essent unius speciei; ergo neque in præsentem id sufficit, ut Deus, quatenus revelans, sit objectum formale fidei. Et confirmatur, nam Deus revelando est ut præceptor, qui non dicitur constituere formale objectum. Denique si Deus infunderet alicui omnes scientias, revelaret illas, et tamen revelatio illa non esset objectum formale, alias omnes illæ scientiæ essent una; ergo, etc.

2. *Aureolus stat pro parte negante.* — Male arguit contradictionis D. Thomam. — Eandem partem negativam sequitur Vazquez, —

Hæc fere argumenta proponit Aureolus in Prologo, quæst. de Unit. Theolog., art. 3, et propter illa, præsertim propter tertium, impugnat D. Thomam dicentem Theologiam esse unam, quia omnia cognoscit sub divina revelatione, sentiens Deum ut revelantem non esse objectum formale Theologiæ, ac subinde neque fidei, utrinque enim est eadem ratio, ut dicemus. Arguit etiam D. Thomam contradictionis, quia in 1 p., quæstione prima, articulo septimo, dicit Deum sub ratione deitatis esse objectum formale Theologiæ, et in art. 3, dicit revelationem Dei constituere objectum formale; et 2. 2, quæst. 1, art. 2, Deum sub ratione primæ veritatis esse objectum formale fidei. Sed hæc contradictio (ut hoc breviter expediamus) nulla est; nam in illo articulo septimo loquitur de objecto quod, et de ratione formali ejus in esse rei, sicut diximus in sectione præcedenti; in aliis vero locis loquitur de objecto formali, prout est ratio assentiendi, a quo solet habitus sumere unitatem suam, ut patet in illo art. 3 primæ partis. Nihilominus tamen Vazquez, circa illum articulum, disp. 7, cap. 3, loquendo de Theologia, negat Deum, ut revelantem, esse objectum formale ejus, et ex professo impugnat distinctionem supra datam, quam etiam ibi tradit Cajetanus de objecto in esse rei, et in esse scibilis, seu credibilis, quia esse scibile seu credibile non potest pertinere ad objectum formale specificans scientiam, vel fidem, et præcipue movetur secundo argumento seu ratione dubitandi supra posita.

3. *Assertio affirmans.* — Colligitur assertio ex Scriptura et Patribus. — Ratione etiam convincitur. — Dicendum vero est Deum, ut revelantem, seu testificantem res credendas per fidem, esse objectum formale fidei. Hæc est aperta sententia D. Thomæ, dicto art. 3; nam licet loquatur de Theologia, necessario inde infertur idem de fide, quia revelatio divina non spectat ad Theologiam immediate, sed mediante fide, quia accipit propositiones fidei, ut immediate revelatas, et illis utitur tanquam principiis; hic etiam, art. 1, ait D. Thomas primam veritatem esse objectum formale fidei, quia nihil creditur nisi ut revelatum ab ipsa, quod bene explicuit et notavit ibi Cajetanus, dub. 2, ubi expresse hanc sententiam docet; et latius Capreolus, in q. 4 Prologi, concl. 3 et 6, et ad argumenta Aureoli contra illas. Idem tenet Scotus, in 3, dist. 22, quæst. unic., et dist. 23, quæst. 2, in fine; Richardus, dist. 23, art. 4, quæst. 3,

et dist. 24, art. 1, q. 5, et alii Scholastici, tam ibi quam in Prologo; et recentiores communiter hic, et in principio primæ partis; et Bellarminus, l. 1 de Justif., q. 1; Conradus, 1. 2, q. 3, art. 6, § *Nota profundam*; Sylvester, q. 1 conflat, art. 10 ad 2, et art. 12, § 1; Hispalens., 3, dist. 23, q. 2, art. 3, notab. 3; Vega, l. 9 in Trident., c. 47. Et videtur mihi non minus colligi ex Scriptura et Patribus resolutionem hanc, quam secundam assertionem sectionis præcedentis, quia æqualiter et eodem fere modo docent Deum, et testimonium Dei, seu verbum Dei esse fundamentum primarium nostræ fidei, juxta illud: *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se*; et illud: *Accepistis illud, non ut verbum hominum, sed ut est vere verbum Dei*; et ideo Christus Dominus de se dicit, Joan. 18: *Ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*; et alibi, Joan. 15: *Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*; et similia sunt multa, quæ supra retuli, ex quibus plane constat Deum non ut in se manentem (ut sic dicam), seu hoc ipso quod Deus est, sed ut testificantem et dicentem, esse objectum formale fidei. Ratio etiam hoc convincit, quia Deus non movet ad credendum nisi mediante testimonio suo; quomodo enim ei crederemus, nisi nobis loqueretur? Ergo non est objectum formale fidei, nisi ut testificans et revelans.

4. *Objectio contra proximam rationem solvitur.* — *Data solutio patet.* — Dices inde solum probari revelationem esse conditionem necessariam ad credendum; nam cum sit quid creatum, non videtur posse pertinere ad objectum formale fidei, quæ est virtus Theologica, et in solo Deo fundari debet. Respondetur, licet species intelligibiles vel signa, per quæ nobis proponitur, et manifestatur testimonium divinum, pertineant ad conditionem necessariam, et quasi applicationem objecti fidei, ut postea videbimus, nihilominus testimonium Dei, ut nobis objective propositum (quod nomine revelationis semper hic intelligimus), non esse tantum conditionem necessariam, sed per se pertinere ad formalitatem objecti: nam Deus ipse, seu veritas ejus, est quasi forma informans materiam fidei in esse credibilis; testificatio autem est quasi unio, seu informatio talis formæ; unde, sicut unio formæ ad materiam non est sola conditio, sed causalitas formalis, ita etiam in præsentem se habet, cum proportione, testifica-

tio. Quod patet primo, quia Deus absolute consideratus non informat hanc materiam in esse credibilis; et prima, ac fortasse unica conjunctio, quam in ratione objecti habet ad illam materiam, est testimonium ejus; ergo illa est quasi unio et causalitas formalis. Deinde Deus secundum se potest multis modis revelare illas res, præsertim clare, vel obscure, et secundum hanc veritatem induit diversas rationes objecti formalis; ergo signum est revelationem pertinere ad objectum formale. Tertio, id quod est proprium motivum credendi, est objectum formale fidei, sicut esse solet, cum proportione, in scientia, et in quocumque habitu intellectuali; sed motivum credendi non est Deus utcumque, sed ut dicens et testificans; ergo ut sic etiam est objectum formale fidei. Denique ab hoc objecto habet fides suam unitatem; nam, licet versetur circa res varias et distinctissimas, una est, quia idem testimonium Dei, seu revelatio ejusdem rationis, in omnes illas cadit, ut notavit D. Thomas supra, et in 3, d. 23, quæst. 1, art. 1, quæstiunc. 1, et e contra per idem objectum distinguitur hæc fides ab omni alio habitu intellectuali, et specialiter a fide humana, etiamsi circa eandem materiam versari contingat; ergo signum est hoc pertinere ad objectum formale, quod magis constabit ex solutionibus argumentorum.

5. *Ad rationem dubitandi in n. 1, Cajetani responsio.* — *Non placet.* — *Cur scientia Dei perperam dicatur revelatio.* — *Responsio Capreoli qualis.* — Ad primum, Cajetanus, hic, art. 2, ad 2 dub., respondet negando quod in objecto fidei, esse revelatum, sit aliquid extrinsecum, vel relatio rationis; quia, licet esse revelatum (inquit) absolute sumptum possit esse denominatio extrinseca, tamen esse revelatum a se in Deo est quid intrinsecum, scilicet, revelatio activa, seu actus revelandi, qui est ipsa substantia Dei. Sed non placet responsio. Primo, quia sub fidem non solum cadit Deus, sed multa alia a Deo, quæ non revelant se, sed revelantur a Deo; ergo in illis, esse revelatum est mera denominatio extrinseca. Secundo, quamvis loquamur respectu ipsiusmet Dei, *Deum esse revelatum a se*, non potest addere Deo aliquid reale intrinsecum; tum quia illud est liberum Deo, et quidquid est liberum, ut tale est, solum addit Deo respectum rationis; tum etiam quia esse revelatum, est quid conveniens Deo ex tempore; at temporale prædicatum solum ponit in Deo relationem rationis, vel denominationem ex-

trinsecam; tum denique quia revelatio activa non est substantia Dei, sed actio transiens; immerito enim dicunt aliqui, ipsam scientiam Dei internam, seu increatam, esse revelationem; nam scientia Dei non innotescit nobis per seipsam, sed per aliquid aliud, scilicet, per locutionem: illa est ergo revelatio. Locutio autem Dei actio transiens est, ut ostendi l. 2 de Oration. mentali, cap. 12, num. 21. Confirmatur, quia alias possemus credere omnia quæ scit Deus, quia omnia essent revelata: addit ergo revelatio aliquid extrinsecum Deo, vel aliquid rationis. Propter quod Capreolus supra respondet, quod licet formale objectum quod sit aliquid reale, ratio formalis potest esse ens rationis. Sed licet fortasse in re non multum discrepet a veritate, modus tamen loquendi mihi non placet, quia ens rationis in rigore est quid fictum et accidentale, et non potest esse motivum et ratio assentiendi.

6. *Vera solutio.* — Dico ergo objectum formale in se, quid reale esse, scilicet divinam veritatem suo testimonio applicatam, et ita posse esse rationem assentiendi rei testificatæ, etiamsi in illa nihil ponat intrinsecum, sed solam extrinsecam denominationem, quæ dici potest fundamentum relationis rationis. Neque hoc est novum, quia respectu actuum humanorum et moralium, magnam virtutem habent formæ extrinsece denominantes ad movendum intellectum, vel affectum; amo enim amantem me, quamvis *esse amatum*, in me sit denominatio extrinseca; et in fide humana credo aliquid, quia est dictum ab alio, etiamsi *esse dictum* sit denominatio extrinseca. Neque in præsentia obstat quod revelatio sit quid creatum; nam veritas Dei est increata, et illa est, ut dixi, quasi principalis forma; revelatio autem est quasi informatio, quæ totam suam excellentiam et infallibilitatem habet a forma increata, quod explicari facile potest exemplo beatitudinis objectivæ, et formalis, respectu spei; nam satis est quod beatitudo objectiva sit increata, licet formalis creata sit; sicut etiam in mysterio Incarnationis, licet unio sit quid creatum, quia Verbum increatum est, inde habet suam excellentiam et infinitatem.

7. *Ad secundum in eodem n. 1, resp. 1.* — Respondetur secundo notando dupliciter dici objectum scibile. — Item dupliciter credibile. — Ad secundum, imprimis negari non potest distinctio objecti in esse rei et in esse cognoscibilis, quam, præter auctores citatos, docet expresse D. Thomas 1. 2, quæstione

54, art. 2, ad 1, et patet, quia constat in intellectu aliud esse objectum quod cognoscitur, seu cui intellectus præbet assensum, et aliud esse rationem assentiendi; et in voluntate constat eandem materiam posse amari, vel odio haberi ex diversis motivis, quæ mirum in modum actus distinguunt, ut patet in detestatione eorumdem peccatorum propter Deum, vel propter timorem inferni, et penas ejus. Ratio autem motiva constituit rem in ratione cognoscibilis, vel amabilis, et ita necessario distinguitur objectum in esse rei, ab objecto in esse cognoscibilis, et inde contingit ut quæ sunt distincta in esse rei, sint unum in esse cognoscibilis; et e contra, ut quod est unum in esse rei, sit multiplex in esse cognoscibilis, vel amabilis. Secundo dico argumentum fundari in sola æquivocatione vocis, et ideo nullius esse momenti. Dupliciter ergo potest denominari objectum scibile: uno modo, tanquam correlativum scientiæ, eo modo quo esse potest, et ita de illo locutus est Aristot., in 5 Metaphys., et de illo, ut sic, procedit argumentum; tamen sub illa denominatione non ponitur objectum formale scientiæ, et hoc probat illa ratio, et dicitur latius in sectione sequenti. Alio vero modo dicitur in objectum scibile ratione objecti motivi, quatenus est veluti in aptitudine proxima, ut possit movere intellectum ad scientiam, seu assensum, quod bene notavit Alexander Alens., 1 p., q. 23, memb. 4, art. 6, ad penult., et in eodem sensu dixit D. Thomas, 1 p., q. 13, art. 7, ad 6, scibile secundum potentiam esse prius quam scientiam; hoc ergo modo sumitur scibile quando constituitur in ratione objecti formalis, et contra hoc nihil urget ratio facta. Idem ergo est cum proportionem de credibili: nam uno modo sumitur, ut terminus denominatus ab ipsa credulitate, et ut sic non habet rationem objecti formalis; alio modo sumitur ut objectum dignum fide, vel aptum ad movendum intellectum ad assensum, et sic dicitur esse objectum formale. Imo hoc ipsum credibile subdistingui potest, ut infra videbimus; nam dici potest etiam credibile ratione sufficientis propositionis, et hoc etiam modo non pertinet ab objectum formale, sed ad conditionem necessariam fidei ad credendum; alio vero modo sumitur ut constitutum per proprium motivum et rationem credendi, et sic dicitur esse objectum formale. Denique hoc non negat idem Vazquez, nam statim, cap. 4, fatetur testimonium divinum, quatenus est ratio cre-

dendi omnia revelata, esse objectum formale fidei; non video tamen cur, vel qua consecutione et doctrina negaverit eandem revelationem esse objectum formale Theologiæ, cum proportione sumptam, scilicet mediate, et quatenus per discursum applicatur ad conclusiones elicatas ex principiis fidei; unde etiam incidit in aliud inconveniens, dicens eandem esse Theologiam in homine Catholico et hæretico, quoad conclusiones quas uterque eliciunt ex principiis quæ credunt; nam sicut illi duo non habent eandem fidem, neque plane habere possunt Theologiam eisdem rationis, cum Theologia nitatur principiis eo modo quo credita sunt, de quo latius, sect. 2.

8. *Ad tertiam rationem dubitandi quoad primam similitudinem.* — Quoad secundam. — Quoad tertiam. — Quæ in tertio argumento proponebat Aureolus parvi sunt momenti; nam imprimis nulla est comparatio quæ fit de intellectu agente, vel potius de naturali lumine intellectus possibilis, ad revelationem, seu testimonium Dei; etenim lumen intellectus non est ratio objectiva, sed est principium efficiens cognitionem. Unde potius comparari posset cum habitu fidei, de quo dicemus sectione sequenti; et ideo illud lumen non dat speciem actui, sed est veluti causa æquivoca, quæ potest facere effectus, seu actus specie distinctos, quatenus per diversa media præbet assensus; quæ media solent esse objecta formalia motiva, et ad hunc modum se habet in præsentia testimonium divinum. Secunda etiam comparatio de præceptore non est ad rem, quia præceptor non est ratio credendi quæ docet, sed est proponens, applicans et explicans rationem credendi, seu assentiendi; nam si discipuli aliqua credant ex solo testimonio præceptoris, in illis, seu respectu illius assensus, non solum se habet ut præceptor, sed etiam ut testis, et ratio credendi; ita ergo se habet Deus in fide, non solum ut præceptor, sed etiam ut testis cui credendum est, et hoc modo dicimus esse objectum formale. Tertia denique comparatio nullam habet similitudinem: nam si Deus infundat scientias, non ideo est ratio assentiendi, nec testis eorum quæ per tales scientias cognoscuntur, sed est tantum causa efficiens, vel extraordinaria, et quasi ex accidente, si scientiæ sint ex suo genere acquisitæ, et per accidens infusæ; vel est causa connaturalis, si scientiæ sint per se infusæ, et ideo non sequitur illas scientias esse unam, quia effectus non habent

unitatem a causa, præsertim eminenti et æquivoca. In fide autem Deus est ratio credendi, quia est testis veritatum quas revelat; nulla ergo est comparatio. Alia vero difficultas, quam in præsentia tangit Scotus, de processu in infinitum, qui sequi videtur ex hoc modo explicandi objectum formale fidei, infra, sectione 12, a n. 8, tractabitur.

SECTIO III.

Utrum Deus sit objectum formale fidei tantum ut revelans, vel etiam ut auxilians, seu lumen fidei infundens?

1. *Modus quidam dicendi ex Scoto.* — Non solet hæc quæstio sub his terminis disputari; tamen ad eam tractandam, occasionem nobis præbuere varia dicta Doctorum: primum sit Scoti, in 3, dist. 23, art. 2, ubi, postquam proposuit aliqua argumenta contra modum explicandi objectum formale fidei per revelationem et testimonium Dei, aliam adducit explicationem modi assentiendi fidei, nimirum, ut assentiatur intellectus, non ex motivo aliquo, sed per se tendendo in veritatem propositam, ac si esset per se nota, solum ex intrinseca virtute, et inclinatione ad objectum apprehensum, ad eum modum quo habitus intellectus assentitur primis principiis; hæc interveniente differentia, quod habitus principiorum connaturaliter assentitur, quia videt connexionem immediatam extremorum. Fides autem, quia illam non videt, operatur supra naturam intellectus. Ad quem dicendi modum suadendum, duo motiva præcipua intendit Scotus: unum est proxime insinuatum, quia alias procederetur in infinitum in rationibus assentiendi per fidem; aliud est, quia alioqui nulla esset ratio sufficiens ad ponendam fidem infusam, ut necessariam ad credendum.

2. *In eo tamen non persistit.* — Verumtamen neque ipse Scotus in hoc dicendi modo persistit, nec videtur satis intelligibilis, ut ipse etiam statim objicit; quia sequeretur fidem non præbere assensum rationali et intellectuali modo, sed per modum naturalis agentis, quod nec dici nec cogitari potest; quomodo enim intellectus præbebit assensum nisi videat et cognoscat aliquod sufficiens motivum assentiendi? Item alias assensus fidei non esset liber, nec a voluntate pendens, quod dici nequit, ut infra videbimus. Denique sequeretur infantem baptizatum quasi necessario as-